

Over de 'goede overheid', het gezond verstand en het geweten

'Teder mens moet 'zich onderwerpen aan de gezagsdragers die boven hem staan', maar tegelijkertijd wel zijn geweten en zijn gezond verstand ingeschakeld houden.'

Laat ik beginnen met een op het eerste gezicht simpel geval dat ik enkele jaren geleden in mijn praktijk meemaakte:¹ Op een druk punt in Rotterdam, waar twee snelwegen bij elkaar komen, geeft een chauffeur – type 'law abiding citizen' – op de snelweg rechts stevig gas om veilig in te weven in een gat op de snelweg links. Nadat hij is ingevoegd, rijdt een motoragent hem achterop en maant hem tot stoppen, omdat de chauffeur volgens de agent 146 km per uur heeft gereden. De chauffeur protesteert en zegt dat de agent dat niet geconstateerd kan hebben, aangezien hij slechts zeer korte tijd achter hem heeft gereden. De chauffeur rijdt in een Mercedes en is bovendien zelf bijzonder opsporingsambtenaar. De agent wordt daarop boos en zegt: 'We gaan het anders oplossen.' Vervolgens schrijft de politieagent een mutatiereport, waarin hij de rijgeschiktheid van de chauffeur in twijfel trekt, dat wordt doorgeleid aan het CBR. Het CBR besluit vervolgens dat nader onderzoek moet worden ingesteld naar de geschiktheid van de chauffeur. Hij moet opnieuw rijexamen doen. Dat is in strijd met de regels omdat een eenmalige snelheidsovertreding daarvoor onvoldoende is. Het CBR en de Rechtbank Rotterdam wijzen niettemin en in strijd met de regels zijn protest af in bezwaar en in beroep. De chauffeur zakt de eerste keer voor zijn rijexamen, neemt rijles en slaagt de tweede keer wel. Ruim een jaar later komt de zaak bij de Raad van State,² die orde op zaken stelt; er had geen onderzoek naar de rijgeschiktheid gelast mogen worden. Het CBR weigert vervolgens de schade te vergoeden (van de rijlessen en de rechtsbijstand) en moet daartoe via de civiele rechter worden gedwongen; uiteindelijk houdt de man zijn oude rijbewijs en wordt alle schade vergoed. Inmiddels zijn we dan wel drie jaar na het incident.

Geschokt rechtsgevoel

De chauffeur – ik ben geneigd om te schrijven 'het slachtoffer' – is tot in het merg van zijn rechtsgevoel geschokt, aangezien de gerechtigheid in dit simpele geval bij herhaling met voeten is getreden, achtereenvolgens door een politieagent, een bestuursorgaan (CBR) en de rechterlijke macht (Rechtbank Rotterdam). Hij kan het zich permitteren door te zetten tot de hoogste instanties, waarna hem uiteindelijk recht wordt gedaan. Dit geval is niet wereldschokkend en op het eerste gezicht wellicht zelfs onbeduidend of banaal. Voor degene die het aangaat is het echter steeds zeer schokkend te ervaren dat ook in een democratische rechtsstaat dwalingen van dit type blijken voor te kunnen komen.

Het meest tot de verbeelding spreken natuurlijk de onschuldig veroordeelden in strafzaken zoals Lucia de B, die inmiddels weer 'de Berk' heet, Ina Post, en de onterecht veroordeelden in de Puttense moordzaak, de Zaanse paskamerdood en de Schiedamse parkmoord; zij zaten jaren vast voordat onomstotelijk kwam vast te staan dat zij onschuldig waren aan hetgeen hun ten laste was gelegd. Ook buiten het strafrecht gaat het echter in de rechtspraak steeds om vraagstukken van waarheid en van recht c.q. gerechtigheid.

Waarheid en recht

Als advocaat inspireren vraagstukken van waarheid en recht mij om zo nodig ook de laatste mijl met mijn cliënt te gaan, niet alleen om te bevorderen dat de waarheid boven water komt en het recht zijn loop heeft, maar ook om te voorkomen dat het geknakte riet vermijdbaar wordt gebroken. Sommige zaken zitten tien jaar in de kast voordat het zover is; ik heb voor de nabestaanden een zaak behandeld waarbij een jonge man in een Rotterdams ziekenhuis door slechte zorg en verwaarlozing in maart 1999 vermijdbaar was overleden aan een ontstekingsproces genaamd mediastinitis; uiteindelijk werd pas in november 2008 door het Centraal College voor de Gezondheidszorg geconcludeerd dat de kaakchirurg niet juist had gehandeld,³ nadat eerder het

¹ Ter voorkoming van misverstand: normaal behandel ik dit type zaken niet, maar de chauffeur was een bevriende relatie en dan wil een advocaat nog weleens wat juridische exotica tegenkomen en juridisch geschat inzetten dat doorgaans bij zaken van dit type niet in stelling wordt gebracht.

² Zie Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State 27 juni 2007, LJN BA8123 op rechtspraak.nl onder 'uitspraken'.

Foto: Anton Sinke

Openbaar Ministerie en het Tuchtcollege in eerste aanleg hadden geoordeeld dat er niets fout zou zijn gegaan: operatie geslaagd, patiënt overleden. Ook voor mensen in problematische schuldsituaties probeer ik bij te dragen aan evenwicht van alle betrokken belangen op microniveau in de individuele relatie debiteur-crediteur, maar ook op macroniveau ten aanzien van beleid en regulering.

Wij ontkomen er niet aan te constateren dat Vader Staat zich niet alleen in de gedaante van uitvoerder, maar ook in de gedaante van rechter soms deerlijk blijkt te kunnen vergissen. Dat gevaar neemt de laatste jaren eerder toe dan af, ook omdat de werkdruk van de rechterlijke macht steeds groter wordt en maatschappelijke tolerantie minder, waarbij de rechter geneigd is eerder de juridische houwdegen te gebruiken dan het lancet.

Onderwerping aan gezag?

Ik heb van jongs af aan mijn reserves gehad bij de passage uit de Romeinenbrief waar Paulus in hoofdstuk 13 schrijft dat ieder mens zich moet onderwerpen aan de gezagsdragers die boven hem staan.⁴ In de Tweede Wereldoorlog had mijn vader zaliger gedachtenis als Rotterdammer tijdens het bombardement en later als dwangarbeider in het Ruhrgebied aan den lijve meegemaakt waartoe 'Befehl ist Befehl' kan leiden. Waarheid en gerechtigheid waren voor hem volstrekt prioritair. Ik ben opgegroeid in het besef dat het eigen geweten niet kan worden geëxternaliseerd naar een hoger gezag, noch naar het gezag van de wereldlijke overheid

noch naar dat van de kerkelijke overheid. Daarbij weet ik mij in goed gezelschap, bijvoorbeeld in dat van de nieuwe zalige John Henry-kardinaal Newman: 'If I am obliged to bring religion into after-dinner toasts (which indeed does not seem quite the thing), I shall drink to the Pope, if you please, still, to Conscience first, and to the Pope afterwards.'⁵ maar bijvoorbeeld ook in dat van Sint Thomas van Aquino: de *conscientia* – het geweten in striktere zin – dient te worden gevolgd, ook al bestaat daarbij het risico van vergissing en dwaling, met de aantekening dat dit geweten zo goed mogelijk moet worden gevormd en bereid moet zijn het (overdrachtelijk) oor te luisteren te leggen bij verstandigen en deugdzaam.

Terug naar Paulus in de Brief aan de Romeinen. Paulus gaat uit van de theoretische situatie waarin de overheid goed gebruikmaakt van haar gezag. Juridisch geduid naar de termen van nu: hij gaat uit van een rechtmatige overheid, die bestuurlijk behoorlijk (en zorgvuldig) handelt met de juiste weging van alle betrokken belangen. De goede overheid van Paulus is de goede vorst van Plato. De goede burger heeft van die goede overheid geen last. De goede overheid van Paulus staat in dienst van God: 'De overheid staat in dienst van God voor uw welzijn' en 'zij is een werktuig van God om aan de boosdoener de rechtvaardige straf te voltrekken.'

Niet-goede overheid

Tegenover de goede overheid uit de wereld van de ideeën staat echter in ieder geval in potentie de

³ <http://www.tuchtcollege-gezondheidszorg.nl/images/2007.041.pdf>.

⁴ Willibrordvertaling 1975 (KBS).

⁵ John Henry Newman, *A Letter Addressed to the Duke of Norfolk on Occasion of Mr. Gladstone's Recent Expostulation* (1874).

niet-goede overheid uit de praktijk. Wij ontmoeten die niet-goede overheid regelmatig in de wereld en in de kerk. In de wereld zijn naar mijn persoonlijke praktijkervaring⁶ de intra-systematische mogelijkheden om de niet-goede overheid terug op het rechte pad te brengen aanzienlijk beter dan in de kerk. Het kerkelijk recht bestaat wel in theorie, maar werkt in de praktijk onvoldoende als kwaliteitswaarborg, aangezien het anno nu mogelijk blijkt dat op aangespannen procedures niet wordt beslist, maar zaken worden afgedaan middels verwijzing naar de prullenbak, uiteraard onder de verzekering van gebed en met de hartelijke groeten in Christo.

Catechismus

De catechismus van de Rooms-Katholieke Kerk is in nr. 2256 duidelijk ten aanzien van de burgerlijke overheid: de burger is in geweten verplicht de voorschriften van de burgerlijke overheid niet te onderhouden, wanneer deze ingaan tegen de eisen van de morele orde onder verwijzing naar Handelingen 5:29: 'Men moet meer aan God gehoorzamen dan aan de mensen.' Wat mij betreft geldt dat echter evenzeer bij kerkelijke overheden: ik heb genoeg bestuurlijk handelen van kerkelijke overheden gezien om te weten dat dit handelen niet zelden een 'sic volo'-karakter heeft, waarbij de relatie tussen Gods wil en die van de handelende persoon ver te zoeken is. Het dogma van de onfeilbaarheid is beperkt tot uitspraken van de paus *ex cathedra* in aangelegenheden betreffende geloof en moraal. Extensieve interpretatie ligt gegeven het uitzonderlijk karakter van dit dogma niet voor de hand, *a contrario*-interpretatie wel, dat wil zeggen dat iedere uitspraak die niet afkomstig is van de paus en door de paus niet *ex cathedra* wordt gedaan, feilbaar is.

Zolang wij op aarde zijn, is ons kennen stukwerk; pas 'wanneer het volmaakte komt, heeft het stukwerk afgedaan.'⁷ Tot die tijd doen we er goed aan zowel wereldlijke als kerkelijke overheden te respecteren, maar tegelijkertijd ons geweten en gezond verstand ingeschakeld te houden om steeds te bevorderen dat ook op aarde de manifestaties van de minder goede en soms zelfs slechte overheid zo dicht mogelijk bij de metafysische goede overheid worden gebracht. Amen!

⁶ Vergelijk de voorbeelden hiervoor beschreven ten aanzien van de wereldlijke overheid en mijn praktijkervaring in de kwestie Stienstra versus de monsignori Eijk en Piacenza voor de kerkelijke overheid, zie 'Piacenza & Eijk-gate, van Machtsmisbruik en machtsmisbruik', <http://observatrix.blogspot.com/2010/10/piacenza-eijk-gate-van-machtsmisbruik.html>.

⁷ 1 Kor. 13:10.

Bijbelschilderkunst uit de Gouden Eeuw

Drs. Tanja Kootte, conservator van Museum Catharijneconvent vertelt over de topstukken met bijbelse thema's uit de collectie van Museum Catharijneconvent, die tijdens de zomermaanden te zien zijn op de tentoonstelling Bijbelschilderkunst uit de Gouden Eeuw.

Locatie: Auditorium Museum Catharijneconvent

Datum: donderdag 16 juni 2011

Tijdstip: 12.00 – 13.00 uur (ontvangst met koffie vanaf 11.30 uur)

Prijs: € 5,- (Vrienden gratis) / reservering lunchpakket (à 3,00)

Mail: info@catharijneconvent.nl of telefonisch: 030-231 38 35

Website: <http://www.catharijneconvent.nl>